

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.8, april 2016

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Steen Tullberg

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Nytaarsnat eller Blik paa Kristendom og Historie

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Generelt om værket
 - 1.1 Titel og centrale temaer
- 2 Baggrunden for centrale temaer i Nytaarsnat
 - 2.1 Forholdet mellem kristendom og historie
 - 2.2 Reformatordrømme
- 3 Værket og dets enkelte dele
 - 3.1 Om datering og forholdet til *Idunna*
 - 3.2 “Gamle Fader! paa Din Høitidsdag”
 - 3.3 “Fortale”
 - 3.4 “Livets Æbler”
 - 3.5 “Sorø Kirke”
 - 3.6 “Julesang”
- 4 Modtagelsen
- 5 Anvendt litteratur
 - 5.1 Trykt
 - 5.2 Utrykt

1 Generelt om værket

Nytaarsnat eller Blik paa Kristendom og Historie er en digtsamling, der udkom midt i en personlig brydnings- og krisetid for N.F.S. Grundtvig. Værket blev annonceret til salg den 24. december 1810, og i lighed med *Idunna*, der udkom den 28. december, kan det betragtes som en nytårgave, der var beregnet til at blive foræret væk i

anledning af årsskiftet. Som mange andre nytårgaver bestod bogen af kortere, litterære tekster: fire digte og en fortale. Den skilte sig dog ud fra de sædvanlige nytårgaver ved at rumme personlige bekendelser og give et indblik i digterens indre liv.

Værket indledes med et tilegnelsesdigt til faderen i anledning af hans 50-års præstejubilæum den 5. december 1810, "Gamle Fader! paa Din Høitidsdag". Herefter følger en essaylignende "Fortale", der handler om poesi og religion. De næste digte er "Livets Æbler", der sætter nordisk mytologi over for kristendom, og "Sorø Kirke", der sammenstiller kristendom og historie i en dansk sammenhæng. Værket slutter med "Julesang", som er Grundtvigs første trykte salme.

1.1 Titel og centrale temaer

I folketroen var der fra gammel tid en forestilling om, at man nytårsnat kunne tage varsler om det kommende år. For romantikkens digter blev det overført til, at han i en overgangsfase i sit liv dunkelt kunne se, underligt føle og indbilde sig billeder eller syner af livet. Denne forståelse af ordet "Nytårsnat" i titlen fremlagde Grundtvig ved andenudgaven af digtet i *Kvædlinger* 1815 (s. 218). Han påpegede videre, "at ligesom den lille Bog er skrevet i en Nytårsnat, saa er den selv en saadan, og for mit Øie staaer i den et underlig forsamlet Billede af hvad jeg var og hvad jeg er, af hvad jeg gjorde og af hvad jeg haver end tilbage" (s. 219).

At ordet "Nytårsnat" samtidig peger på et skifte i Grundtvigs livsholdning og forfatterskab, hvor én periode lige er afsluttet, og en ny er ved at bryde frem, forudsiger han allerede i værkets fortale, hvor han skriver "Dette var egenlig ingen Fortale til efterfølgende Smaadigte, men udgør meget mere i Forening med dem Fortalen til mit følgende Liv" (s. 19). Nytårsaftenen med fejringen af den gamle, udlevede periode er passeret med udgivelsen af *Idunna*, mens *Nytårsnat* skal vise den spæde begyndelse til noget nyt. Kalenderårets skifte er understreget ved, at fortalen er foruddateret til den 31. december 1810.

Fremhævelsen i titlen af områderne kristendom og historie antyder, at forfatteren her i opbruddet forestiller sig, at hans fremtidige arbejdsopgaver først og fremmest vil ligge på disse felter. Værkets undertitel "Blik paa Kristendom og Historie" peger på det fremtrædende tema i værket, at et folks verdslige og åndelige lykke er afhængigt af dets forhold til kristendommen, og at dette afspejles i folkets historie.

Når Grundtvig så på sin samtid, så han en dyb krise. I værket findes der hentydninger til den rolle, han i efteråret 1810 tiltænkte sig selv, nemlig som vækker og reformator. Men udviklingen i Grundtvigs livsforståelse gik meget stærkt på denne tid, og da værket udkom, var han allerede et andet sted. Spørgsmålet om, hvorvidt han selv var en kristen, og hans psykiske krise gav hans selvforståelse og hans forestilling om sin fremtidige rolle en drejning. Optræk til denne ændring kan bl.a. ses i omarbejdelser af manuskripter til værket. Et andet tegn var barnesangen "Deilig er den Himmel blaa", der blev skrevet mellem den 2. og 12. december – netop på den tid, hvor de sidste rediginger af *Nytårsnat* må have fundet sted (se indledningen til "De hellige tre Konger", afsnittet "[Personlig krisetid](#)"); for en skitse over Grundtvigs religiøse

udvikling i denne periode, se Bugge 1965, s. 133-135).

2 Baggrunden for centrale temaer i Nytaarsnat

2.1 Forholdet mellem kristendom og historie

Grundtvigs særlige opfattelse af sammenhængen mellem kristendom og historie fik sit første offentlige udtryk i *Nytaarsnat eller Blik på Kristendom og Historie* (jf. Holger Begtrup i *Udvalgte Skrifter 2* 1905, s. 29). Opfattelsen blev videreudviklet til hans universalhistoriske syn i *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*, 1812.

I et ufærdigt manuskript fra årsskiftet 1809-1810 var Grundtvig i færd med at danne et nyt syn på Danmarkshistorien, som kan spores i *Nytaarsnat*. I "Hvad vare vi fordem? Hvad ere vi nu?" gennemgik han den nationale histories op- og nedgangstider i forhold til folkets tro, den være sig hedensk eller kristen. Ved hjælp af historien ønskede han at vise, hvordan gudsfrygt og fædrelandskærlighed var betingelsen for folkets "Vel og Hæder" (Michelsen 1956b, s. 61 f.). Om tiden efter reformationen hed det f.eks.: "Folket troede atter, Bibelen vakte den indslumrende Sands for Fædreneland og store Bedrifter, og det blev Trang at øve saadanne og kende sine Fædres" (ibid., s. 60). Manuskriptet indeholder en del synspunkter bl.a. på Anders Sørensen Vedel og Ludvig Holberg, som genfindes i digtet "Sorø Kirke" fra *Nytaarsnat* (ibid., s. 58).

Den romantiske, almenreligiøse opfattelse af tro i Grundtvigs historiesyn blev i oktober 1810 ændret til en fremhævelse af specielt kristendommens betydning for folkets lykke. Historiesynet blev samtidig udvidet til at gælde den vestlige civilisations historie (se Michelsen 1956a, s. 130, 140 f. og 153 f.). I en utrykt beskrivelse af sin personlige udvikling fra efteråret 1810 fortalte Grundtvig om en episode, der fandt sted, da han var optaget af at læse om korstogene i August von Kotzebues historiske værk: "da blev jeg 9de Oktbr forunderlig, uudsigelig grebet, fra den Tid er al Frygt veget fra mig og ligesom en Taage gaaet fra mit Øie. Nu saae jeg Kristendommen overalt som i Norden betegne [...] Folkenes Liv og dens Synken deres Død, og det blev mig klart at kun Historien kunde genføde Kristendommen" (Michelsen 1956b, s. 68).

Læs mere

Om Grundtvigs historiesyn i *Verdenskrøniken* 1812, der var baseret på en personlig, bibeltro og luthersk-ortodoks kristendomsforståelse, se f.eks. Michelsen 1956a, s. 261-269. Om udviklingen af Grundtvigs historiesyn i denne periode henvises i øvrigt til ibid., oversigten s. 125-131 og ff.

For Grundtvig blev manglen på kristendom i samtiden forklaringsmodel for de samfundsproblemer, han så, og for det dybt pessimistiske syn på fremtiden, der var karakteristisk for disse manuskripter såvel som for hans trykte værker fra denne tid. Samtidskritikken er tydelig i *Nytaarsnat*, hvor fortalen i samme billedsprog som i manuskriptet fra årsskiftet 1809-1810 (Michelsen 1956b, s. 54) fremmaler "det

bundløse Svælg, mod hvilken Tidsalderen blind fremhaster” (s. 18). Nu i årsskiftet 1810-1811 er midlet mod samtidens krise “Herrens Ord og de forbigangne Tidens Vidnesbyrd”, dvs. kristendom og historie (s. 19).

Sammen med den kristne tros positive indflydelse på folkets historie fulgte også, at kristendommen vækker sansen for fædrelandets historie (jf. Michelsen 1956b, s. 68) og den historiske eller digteriske gengivelse af den. I *Nytaarsnat* tematiseres historiesynet i fortalen: “Alt eftersom Kristendommens Lue slukkedes i Hjerterne, sank Riget dybere til Vanmagt [dvs. i afmagt]“ (s. 19). I slutningen af værkets centrale digt “Sorø Kirke” hedder det sammenfattende (s. 41):

Det Døde til os Levende har mølet
Om nære Frændskab i den svundne Tid
Imellem Tro og Sang og kraftig Id.

2.2 Reformatordrømme

Fra den 9. oktober til midt i december 1810, mens bl.a. *Nytaarsnat* blev skrevet, havde Grundtvig en særlig ide om, hvordan han personligt kunne virkeliggøre samspillet mellem kristendom og historie, eller hvilken rolle han selv kunne spille i løsningen af samtidens krise.

Hoveddelen af det manuskript, hvor han beskriver sin erkendelse den 9. oktober, er en udlægning af kapitel 1-3 i Johannes Åbenbaring, dvs. de såkaldte menighedsbreve. Englene ved de syv menigheder tolkes af Grundtvig som reformatorer i historiske menigheder. Englen for den femte menighed er således udlagt som Martin Luther, og da der hidtil har været ca. 300 år mellem reformatorerne, kan man vente den sjette reformator i Grundtvigs samtid. I ydmyghed for Gud må Grundtvig bekende: “jeg anser mig selv som en Forløber for denne Menighedens Engel som Hus var for Luther” (Michelsen 1956b, s. 73). Det, der er kendetegnende for den sjette menighed i Åbenbaringen, udlægger Grundtvig som sammenkædningen af det bibelske skrift om åbenbaringen med kristendommens historie – eller et arbejde som det, han netop sidder og skriver kladden til. Forudsigelsen om den nære fremtid havde Herren givet “mig Øie til at se”, fortæller Grundtvig (ibid., s. 74). Sammen med efterårets læsning om korstogene (ibid., s. 66-68) bliver det i Grundtvigs drømmende forestillinger til, at han skal være forbereder af et nyt korstog for kristendommens sag i sin samtid.

Et markant udsagn fra efteråret om korstogsdrømmen findes i den såkaldte “Vækker-Sang” (skrevet efteråret 1810; her citeret efter værkets første offentliggørelse i *Poetiske Skrifter* 1 1880, s. 188-190):

At elske og digte, det haver sin Tid
Lyksalig den Tid, det kan bære!
Men nu det kun gjælder om Kamp og om Strid
For Troen og Himmelens Ære:
Et Korstog alene kan frelse af Nød,
Kan Sjælene frelse fra evige Død
Og Rigerne holde ved Live.

I digtet skal nutiden lade sig inspirere af forfædrene (strofe 6-8). Sidste strofe (strofe 9) omtaler to bøger, "Herrens livsalige Ord" og "Saga om Fæderneland", dvs. Bibel og fædrelandshistorie, der skal give tro samt løfte og styrke sindet til heltmodig handling hos hver mand i Norden. Digtet med dets opildnende og vækkende udsagn ville af en reformator kunne bruges som propaganda, når han skulle forberede en reformation af samtiden. Disse og andre slående udtryk for korstogs- og reformatorordrømme er i bearbejdet form overført til "Livets Æbler", strofe 12-16.

Også i et udkast til slutningen af "Sorø Kirke" er reformator- og vækkerdrømmene til stede. I brudstykket af et manuskript antagelig fra november 1810 (Grundtvig-arkivet, fasc. 386.45) er digtet henlagt til at foregå nytårsnat. Efter rundgangen i kirken omtaler jegfortælleren samtidens fælles smerte og beder tilhørerne tage plads i kirkestolene, hvorefter han selv vil gå på prædikestolen: "Derfra jeg tale vil, thi det er Herrens Ord / Som jeg i denne Nat forkynder hele Nord" (s. 135 verso). Her afbrydes manuskriptet uden den forventede efterfølgende prædiken (se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 377 f.).

I den trykte udgave af *Nytaarsnat* antydes korstogs- og reformatordrømmene flere steder, bl.a. i "Livets Æbler", strofe 13. Det mest tydelige udtryk, der blev offentliggjort i perioden, findes i fortalen (s. 18 f.). Her vil Grundtvig billedligt talt på afgrundens rand med en brændende fakkel i hver hånd advare sin samtid mod at styrte sig ned. Som en gammeltestamentlig profet vil han, så længe Gud giver ham kræfter, "Kalde og varsle i Herrens Navn" (s. 19), hvorefter han belægger udsagnet med lovprisningen fra Fadervor. Grundtvigs tiltænkte rolle skal også ses på baggrund af den romantiske strømningens forestilling om geniets fremtrædende plads (se Steffens 1996 [1803], s. 146 f.; Albeck 1955, s. 68).

Da Grundtvig som gammel så tilbage på sit liv, fortalte han i det folkelige foredrags muntre og sammentrængte form om begivenhederne i efteråret 1810: Da han læste Kotzebues historie og i beskrivelsen af korstoget i Sachsen så omtalen af "det visne Kors", så "løb det mig koldt ned ad Ryggen, saa at jeg ikke blot smed Bogen fra mig, men sprang op som grebet af en mægtig Aand, der kaldte mig til *Reformator*. Derpaa fulgde et Par Maaneder af stolt, men stille Sværmeri, hvori jeg første Gang siden min Barndom for Alvor læste *Bibelen*, især Propheterne, *Luthers* og *Kingos* Psalmer, bad og grublede over, hvordan en Reformation især med Pen og Blæk i vore Dage lod sig udføre" (*Kirke-Speil*, foredrag holdt i 1861-1863, udgivet 1871, s. 370 f.).

Sådan som *Nytaarsnat* foreligger, rummer den dog også flere tegn på en neddæmpning af reformatordrømmen. I digtet til faderen, der sandsynligvis er det sidst skrevne, ændrede Grundtvig rækkefølgen af stroferne i forhold til kladden. På den fremhævende sidste plads kom således den strofe til at stå, hvor han erklærede ikke at ville stræbe efter egen ære og verdslig vindings skyld, men kun ville digte for at lovprise kristendommen (jf. Malling 1962-1978, bind 1, s. 138). Det tydeligste tegn er dog den ændrede slutning af "Sorø Kirke". Rundgangen i kirken er ikke længere henlagt til nytårsnat med varsler og forudsigelser om det kommende, men slutter ved midnat med at citere fire vers af midnatsstrofen fra de gamle vægtervers og med en

formaning.

Læs mere

Se *Højskolesangbogen* 2006, nr. 532; den ældste kendte opskrift stammer fra 1683. Om slutningen, se afsnittet "[Sorø Kirke](#)".

I 1815 i *Kvæddlinger* bekendte Grundtvig, at det havde været en svær kamp at skrive den endelige slutning: "i enfoldige Ord at knæle for den lidende Forsoner og sige Verden det i Øinene, at der er ikke Salighed i nogen Anden, det koster Overvindelse, saalænge man endnu har Verden kjær og frygter for dens Had og Spot" (s. 227).

I *Kirke-Speil* fortsatte foredraget: "'*Nytaars-Nat*' er i Læseverdenen det eneste Spor af dette Sværmer-Liv, thi det endtes pludselig, da jeg med eet blev sønderknust ved de Spørgsmaal: Er du selv en Christen? og har du dine Synders Forladelse? – Samvittigheds Spørgsmaal, der faldt mig som Stene, ja, som Klipper paa Hjertet. Da lukkede jeg alle Bøgerne, lod alle stolte Planer fare", og, som han fortalte, skyndte han sig ud til Udby til sine forældre og ønskede nu at blive kapellan for sin aldrende far (*Kirke-Speil* 1871, s. 371).

3 Værket og dets enkelte dele

3.1 Om datering og forholdet til *Idunna*

De enkelte dele af *Nytaarsnat* er skrevet i efteråret 1810 og sandsynligvis efter den 9. oktober. En eksakt datering af tilblivelse og færdigredigering af værket er derimod temmelig usikker. Det kan fastslås, at *Nytaarsnat* udkom den 24. december med foruddateret forord og med digtet til faderen skrevet senest den 3. december (se tekstredigørelsen, afsnittene "[Manuskripter](#)" og "[Førstetrykket](#)"). Færdigredigering og trykning har således fundet sted imellem disse datoer. Ud fra oplysningerne om Grundtvigs psykiske krise og sygdomsforløb ved juletid 1810 er det sandsynligt, at værket er afleveret til trykning senest midt i december. Dette kan underbygges med bemærkningen i *Kvæddlinger*, hvor Grundtvig om "Deilig er den Himmel blaa", som er dateret den 2. og 12. december, noterer, at "dette lille Riim er skrevet paa samme Tid som de i *Nytaarsnat*" (*Kvæddlinger* 1815, s. 234; om sygdomsforløbet, se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 383 f.).

Som antydnet i fortalen (s. 19) skulle indholdet af *Idunna* og *Nytaarsnat* være indgået i en stor digtsamling. Planen om det store værk strandede sandsynligvis hen over sommeren 1810 (se Albeck 1955, s. 60 f.). I stedet udgav Grundtvig hidtil utrykte værker i to mindre samlinger, således at *Idunna* kom til overvejende at indeholde tekster med mytologisk og historisk indhold, mens *Nytaarsnat* især har historisk og kristent. *Idunna* afslutter Grundtvigs mytologiske og æstetiske periode, mens *Nytaarsnat* er ved begyndelsen af hans bibelske og historiske. Sune Auken mener, at "*Nytaarsnat* [viser] en ankomst til hans nye stade: kristendommen, historisk forstået" (Auken 2005, s. 187). (Om forholdet mellem digtsamlingerne i øvrigt, se indledningen til *Idunna*, afsnittet "[Idunna og Nytaarsnat](#)").

3.2 “Gamle Fader! paa Din Høitidsdag”

Værkets tilegnelsesdigt var en hyldest til faderen Johan Grundtvig i anledning af, at han havde været præst i 50 år den 5. december 1810. I digtet fremhæves faderens gammellutherske tro i langt tydeligere vendinger end i tilegnelsesdigtet til faderen i *Dimisprædiken*, udgivet 14. maj s.å. Kritikken af den fremherskende rationalistiske kristendomsopfattelse og dens præsters mangel på luthersk kristendom kan ses som en genklang af omtalen af den femte reformator, Luther, og hans efterfølgere i manuskriptet om Johannes Åbenbaring (Michelsen 1956b, s. 72 f.; Michelsen 1956a, s. 172 f.; se afsnittet “[Reformatordrømme](#)”).

Den første version af digtet blev sendt til faderen i Udby den 3. december, og i et brev den 8. takkede faderen for digtet og tillod, at det blev trykt (*Breve* 1 1924, s. 29). Ved at jegfortælleren fraskriver sig at ville digte for litterær, videnskabelig og al anden verdslig ære og vindings skyld, bliver digtet det tydeligste tegn på Grundtvigs afsked med sin æstetiske periodes ambitioner (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 354 f. og 371; Albeck 1955, s. 81).

Læs mere

Grundtvigs afskrivelse af æstetiske ambitioner varede dog ikke ret længe. Allerede i *Verdenskrøniken* 1812 ses eksempler på et omfattende og mangetydigt billedsprog. Flemming Lundgreen-Nielsen har påpeget, at det er i strofe 2 af “Gamle Fader! paa Din Høitidsdag”, at man for første gang i forfatterskabet møder denne form for avanceret billedsprog, som blev nyskabende i den romantiske samtid (se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 406 f.).

3.3 “Fortale”

Fortalens hovedindhold er et rids af forholdet mellem religion, poesi og videnskab før og efter Jesu fødsel, der ligesom i Henrich Steffens' forelæsninger ses som historiens vendepunkt (Steffens 1996 [1803], s. 133-135). I gennemgangen indfletter Grundtvig et selvopgør med sin tidlige accept af samtidens fremherskende rationalistiske kristendom, hvor den menneskelige fornuft var central. Sin tro på den åbenbarede Kristus daterede han til 1806, hvor han begyndte at nævne Jesu navn i sin dagbog (Michelsen 1956a, s. 267). Selvopgøret gælder også hans optagethed af ideer fra den tyske romantik, som bl.a. kom til udtryk i afhandlingen “Om Religion og Liturgie” fra 1807 (se indledningen hertil, afsnittet “[Grundtvigs inspiration fra tysk romantik](#)”). I fortalen bliver afstanden til især F.W.J. Schellings naturfilosofi markant.

Fortalens holdninger til kristendom, historie og samfund skal ses på baggrund af erfaringerne fra den franske revolution, lige fra dens blodige optøjer til dens opgør med kristendommen. I dens efterdønninger blev samtidens filosofiske hovedproblem forholdet mellem tro og viden, dvs. mellem religion og videnskab (se Michelsen 1979, s. 17 f.).

Om fortalens holdninger og bebudelse af Grundtvigs egen fremtidige rolle, se afsnittet "[Baggrunden for centrale temaer i Nytaarsnat](#)". For en gennemgang af teksten henvises til Lundgreen-Nielsen 1980, s. 371 f. og Auken 2005, s. 187-190.

3.4 "Livets Æbler"

Forlægget for myten om rovet af Idun og hendes æbler kendes fra Tjodolf af Hvins skjaldedigt *Haustlǫng* (norrøn, 'efterårslang') og Snorres Edda. Om forarbejdet "Vækker-Sang", hvoraf strofe 2 er præcist gengivet i strofe 14 i "Livets Æbler", se afsnittet "[Reformatordrømme](#)".

I henhold til fortalen vil Grundtvig ikke længere arbejde med mytologi, hvad der havde været hans hovedbeskæftigelse i de første år af hans digteriske karriere. Digtet bevæger sig da også fra Iduns æbler, der i den nordiske mytologi giver guderne evig ungdom, til livets æbler. Ifølge traditionen er det den frugt, som fra livets træ i paradiset have giver de første mennesker evigt liv. Æblet er samtidigt forbundet med digtekunsten og dens fornemste nerve og hensigt. Digtet beskriver således i allegorisk form digterens bevægelse fra mytologi til kristendom (Nielsen 1889, s. 122; om tolkningen af digtet, se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 372-374; Michelsen 1956a, s. 110-112).

3.5 "Sorø Kirke"

Digtet "Sorø Kirke" er samlingens hoveddel og udfolder som sådan værkets tema om den positive sammenhæng mellem folkets tro og landets lykke (se afsnittet "[Forholdet mellem kristendom og historie](#)").

Digtet er holdt sammen af jegfortællerens vandring fra grav til grav i Sorø Klosterkirke og består efter en kort optakt af to hoveddele, der er indlejret i hinanden som kinesiske æsker. Første del handler om adels- og kongeslægterne Hviderne og Valdemarernes historie. Anden del, der består af de midterste afsnit 7-11 (s. 33, l. 22 – s. 39, l. 18), er bygget op omkring Ludvig Holberg og tiden før og efter ham.

Der findes temmelig mange skjulte titler og citater fra danske videnskabelige og litterære værker i digtet. Bl.a. citeres flere vers fra indledningsdigtet af Jørgen Sorterups *Nye Helte-Sange* (s. 38, l. 12-14; Sorterup 1716, upagineret) og fra fjerde heltesang (s. 38, l. 2; Sorterup 1716, 4. sang, strofe 1), ligesom også verslinjer fra midnatsstrofen af de gamle vægtervers gengives (s. 41, l. 13 f.).

Digtets slutning indeholder to formaninger, der ikke stemmer helt overens. I den første (s. 41, l. 8) opfordres læserne til at huske og efterleve digtets hovedtema, således at de i deres eget liv tager ved lære af forfædrene og udlever en tæt sammenknytning mellem tro, digtning og god gerning. I den efterfølgende formaning (s. 41, l. 15 f.) er det acceptabelt, at læserne glemmer alt andet, blot ikke den forsonende frelser. Dette brud i teksten kan forklares ved ændringer i jegfortællerens særlige rolle undervejs i digtets tilblivelse (se afsnittet "[Reformatordrømme](#)").

Om digtet i øvrigt henvises til de detaljerede gennemgange hos Albeck 1955, s. 79-81, og Lundgreen-Nielsen 1980, s. 374-380.

3.6 “Julesang”

Digtet “Julesang” er den første salme, som Grundtvig offentliggjorde. At titlen er “Julesang” og ikke ‘Julesalme’ har mindre betydning, da Grundtvig på denne tid ikke skelnede skarpt mellem de to genrebetegnelser. Salmegenren er par excellence den genre, hvori en kristen digter kan påvirke sine modtageres sjæle. Det ligger derfor i naturlig forlængelse af Grundtvigs opfattelse af sin nye rolle at tage salmegenren op, og ud fra efterladte manuskripter ved man, at Grundtvig i denne periode arbejdede med at skærpe sine håndværksmæssige færdigheder.

Hans kritik af samtidens fremherskende, rationalistiske kristendomsopfattelse omfattede også *Evangelisk-kristelig Psalmebog* fra 1798 og har bidraget til hans interesse for at forny genren (se indledningen til “De hellige tre Konger”, bl.a. afsnittene “[Værkets tilblivelse](#)” og “[Salmebøger og historiske salmer](#)”). Ved at nævne Jesus i krybben (strofe 13) og Satan (strofe 5 og 6) markerer “Julesang” et nybrud i forhold til samtidens salmer. I julesalmerne i *Evangelisk-kristelig Psalmebog* havde man undgået konkrete beskrivelser (Malling 1962-1978, bind 8, s. 299 f.), og i rationalismen udgjorde antagelsen af djævelens eksistens en af skillelinjerne mellem tro og overtro (Rønning 1908, bind 2:1, s. 192 f.). Salmen genoptager træk fra ældre, dansk salmetradition og henter især inspiration fra Kingos og Luthers salmer.

Grundtvig var dog ikke selv tilfreds med “Julesang”. Det fremgik allerede af *Kvædlinger*: “her maa vi da spørge om Psalmetonen, men vi spørge kun forgjæves, den er der ikke, der er hartad intet Spor af den Aand og Salvelse, som antænder og glæder vort Hjerte i Luthers og Kingos Høitidspalmer, det er ingen Psalme, men det er dog et Suk efter Psalmetonen” (1815, s. 227 f.). Utilfredsheden kom også tydeligt til udtryk i 1837, da han ved udgivelsen af digtet i sangværket forsynede den med noten: “Forsøg paa en Jule-Sang 1810, forkortet” (*Sang-Værk* 1 1837, nr. 192).

4 Modtagelsen

Den første, bevarede reaktion på værket er fra den 27. december i et brev fra vennen Christian Molbech. Han er noget tøvende over for at give til kende, hvad han mener om hele værket, men tilføjer i en note, at han holder mere og mere af “Sorø Kirke” ud fra en æstetisk betragtning, eller som han skriver “fra den *poetiske Side*” (Molbech og Grundtvig 1888, s. 51). Provst Frederik Schmidt skriver i sin dagbog, at han om eftermiddagen den 24. februar 1811 hørte tilegnelsesdigtet til faderen deklameret af en ung skuespillerinde i Knud Lyne og Kamma Rahbeks hjem, Bakkehuset (Jacobsen & Brandt-Nielsen 1966, bind 1, s. 202).

Selv om *Nytaarsnat* ikke blev direkte anmeldt, gik den ikke upåagtet hen i den litterære verden. I ugeskriftet *Sandsigieren*, nr. 11 fra den 3. april 1811, diskuterede redaktøren Knud Lyne Rahbek i essayistisk stil forholdet mellem poesi og kristendom med udgangspunkt i fyldige citater fra de forskellige dele af *Nytaarsnat* – uden at nævne forfatteren eller værkets titel. Rahbek hæftede sig især ved de dele af værket, der kritiserede samtiden, og modsagde udglattende værkets skarpe meninger (*Sandsigieren*, s. 164-168; se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 459 f.). *Sandsigieren*, nr. 34

fra den 25. september 1811 bestod i væsentlig grad af en litterær kritik af digtet "Sorø Kirke". Rahbek omtalte indledende Grundtvigs "just ved den brændende Fædrelandskiærlighed, det aander, saa henrivende Poem *Sorø Kirke*" (s. 523), og han bragte lange citater fra digtet. Hovedemnet i artiklen var en diskussion og kritik af digtets differentierede vurdering af Ludvig Holberg og hans digtning, som Rahbek på flere punkter fandt fejltagtig (*Sandsigere*, s. 521-535). Derimod kunne Rahbek tilslutte sig digtets nye og i samtiden kontroversielle portræt af Holbergs psyke, hvor han bl.a. blev set i lyset af romantikkens geniopfattelse (se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 376 f. og 475 f.).

Grundtvigs kristendomsforståelse og kritik af sin rationalistiske samtid i *Nytaarsnat* var lige ved at få negative konsekvenser for hans fremtid. I foråret 1811 ansøgte Grundtvig og hans fader om, at sønnen måtte blive hjælpepræst for faderen i Udby og Ørlev pastorater, men Sjællands biskop, Friederich Münter, var temmelig betænkelig ved udnævnelsen. Kancelliets indstilling til kongen fra den 17. april 1811 var vedlagt Münters eksemplar af *Nytaarsnat* og angav, at værket "efter biskoppens formening indeholder hel besynderlige ytringer og over alt fører den nye skoles mystiske sprog, som ikke stemmer med den sande bibelske og fornuftmæssige kristendom, og hvis udbredelse eller herredømme ej vilde være til både [dvs. gavn] for kirken. Biskoppen kan derfor ikke nægte, at han har en vis ængstelighed for den tanke, at en menigheds moralske tarv og dens ungdoms undervisning og dannelse skal være en sådan mand betrot, som selv endnu ikke synes at være kommet på det rene med sine begreber om religionen" (citeret efter Koch 1877-1880, s. 265 f.). I indstillingen afslørede biskoppen og kancelliet dog også stor forståelse for Grundtvigs egenart og personlige forhold, og kancelliet endte med at indstille, at Grundtvig blev udnævnt.

5 Anvendt litteratur

5.1 Trykt

- Albeck, Gustav (1955) *Omkring Grundtvigs Digtsamlinger. Studier i Grundtvigs lyriske Forfatterskab 1808-16*. Aarhus & København.
- Auken, Sune (2005) *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- *Breve 1 1924*, se Grundtvig, N.F.S. (1924-1926).
- Bugge, Knud Eyvin (1965) *Skolen for Livet. Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1810) *Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus? Dimisprædiken*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1811: december 1810) *Nytaarsnat eller Blik paa Kristendom og Historie*. København.

Grundtvig, N.F.S. (u.å.: 1810) *Idunna. En Nytaarsgave for 1811*. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1811) “De hellige tre Konger” i *Sandsigieren eller den danske Huusven, et Ugeskrift*, nr. 12, 10. april 1811, s. 179-187. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1815) *Kvædlinger eller Smaakvad*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1837) *Sang-Værk til den Danske Kirke*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1871) *Kirke-Speil eller Udsigt over den christne Menigheds Levnedsløb. Efter mundtligt Foredrag 1861-63*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1880) “Vækker-Sang [At elske og digte, det haver sin Tid]” i *N.F.S. Grundtvigs Poetiske Skrifter*, udg. Svend Grundtvig, bind 1, s. 188-190. København [efteråret 1810].
- Grundtvig, N.F.S. & Christian Molbech (1888) *Christian Molbech og Nikolai Frederik Severin Grundtvig. En Brevvexling*, udg. Chr. K.F. Molbech & Ludvig Schrøder. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1905) *Udvalgte Skrifter*, udg. Holger Begtrup, bind 2. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, red. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1: (1807-1820). København.
- Jacobsen, Ole & Johanne Brandt-Nielsen (1966) *Provst Frederik Schmidts Dagbøger*. København.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs Skrifter*. København.
- Koch, Ludvig (1877-1880) “Fra Rationalismens Tid” i *Kirkehistoriske Samlinger*, tredje Række, s. 238-279. København.
- Kotzebue, August von (1808) *Preussens ältere Geschichte*. Riga.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Malling, Anders (1962-1978) *Dansk salmehistorie*, bind 1-8. København.
- Michelsen, William (1956a) *Den sælsomme forvandling i N.F.S. Grundtvigs liv. Studier over tilblivelsen af Grundtvigs historiesyn*. København.
- Michelsen, William udg. (1956b) “To optegnelser af Grundtvig fra kriseåret 1810. Meddelte med noter og efterskrift” i *Grundtvig-Studier*, s. 53-75.

København.

- Michelsen, William (1979) "Grundtvig og hans samtids tænke måde. Overvejelser over Grundtvigs stilling i dansk åndsliv" i *Grundtvig-Studier*, s. 15-28. København.
- Nielsen, Frederik (1889) *N.F.S. Grundtvigs religiøse Udvikling. Et Mindeskraft*. København.
- Rahbek, Knud Lyhne udg. (1811) *Sandsigere eller den danske Huusven, et Ugeskrift*. København.
- Rønning, Frederik (1908) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, bind 2:1. København.
- Sorterup, Jørgen (1716) *Nye Helte-Sange, Om Vores Allernaadigste Herres og Konges, Konning Frideric den Fierdes, Lykkelige Seyervindinger til Lands og Vands ved Guds Bistand erholdte Anno 1715*. København.
- Sorterup, Jørgen (1716) "Høy-ædle Herrer!" i *Nye Helte-Sange*. København.
- Sorterup, Jørgen (1716) "Den Fierde Heldte-Sang / Om / Hans Kongl. Mayestets / Lykkelig Seyervinding / Til Søes / Med paafølgende Seyer-rige / Landgang paa Rygen, / under / Hr. Admiral Sesteds Commando [Herr Sested har auled en Søn under Øe]" i *Nye Helte-Sange*. København.
- Steffens, Henrich (1996) *Indledning til filosofiske Forelæsninger*, udg. Johnny Kondrup. København [1803].

5.2 Utrykt

- Udkast til "Sorø Kirke", ms. i Grundtvig-arkivet fasc. 386.45.